

Pedagogicko–psychologická diagnostika

PhDr. Denisa Denglerová, Ph. D.

Psychologická diagnostika

Diagnostická činnost – souhrn operací, postupů a technik, jejichž cílem je stanovit diagnózu (psychický stav jedince).

Diagnostická činnost – proces, který jde od metody k reakcím (chování) a od reakcí k vlastnostem osobnosti. První část měření a pozorování, druhá část interpretace a hodnocení.

Diagnóza může mít určité cíle:

- určení stupně vývoje
- zjištění příčin odchylného vývoje od věkové normy
- zjištění individuálních zvláštností osobnosti
- zjištění podstaty, podmínek a příčin individuálních rozdílů
- prognóza či predikce

Diagnóza statická x
(popisující status quo)

Diagnóza dynamická
(postihuje jevy ve vztazích a ve vývoji)

Psychodiagnostické metody

Klinické metody

Pozorování

Rozhovor

Anamnéza

Analýza spontánních produktů

Testové metody

Výkonové testy

Testy inteligence

Testy speciálních schopností (paměť, kreativita, verbální schopnosti, organicita...)

Testy vědomostní (didaktické testy)

Testy osobnosti

Projektivní testy (verbální, grafické, testy volby)

Objektivní testy

Dotazníky

Posuzovací stupnice

Přístrojové metody (detektor lži)

Historie testování

před naším letopočtem – Čína testování státních úředníků, vysoká úmrtnost

1890 – J. M. Cattell poprvé použil slovo test

1905 Binet-Simonův test – zachycení dětí do zvláštní školy ve Francii

1916 – poprvé použil inteligenční kvocient, poměr mentálního a chronologického věku

Army Alfa

Army Beta

Testové metody

Test – standardní postup, při kterém u probanda navozujeme diagnosticky cenné jevy, které registrujeme tak, že je možné výsledky různých probandů srovnávat. (Říčan)

Test – objektivní a standardizované měření vzorců chování. (Anastasiová)

Test je standardizovaná metoda pro vyšetření duševních funkcí, schopností a osobnosti s možností zachytit jejich stav, změny a poruchy. (Kondáš)

Test musí splňovat čtyři kritéria – objektivita, standardizace, reliabilita, validita!!!

Objektivita

Test je objektivní, pokud jeho výsledky jsou nezávislé na osobě, která jej předkládá a vyhodnocuje. Instrukce a podmínky pro práci s testem musí být pro všechny testované osoby stejné.

Objektivita testu zahrnuje též možnost či nemožnost záměrného zkreslení výsledku testu vyšetřovanou osobou. Častá snaha dosáhnout lepších či horších výsledků testu.

Pomocné škály, lži-skóre, atd...

Paradox objektivity

objektivita při vyhodnocení testu x možnost záměrného zkreslení ze strany vyšetřovaného

Standardizace

Dva významy:

1. Širší pojetí – standardizace jako souhrnné označení pro zjištění reliability, pro validizaci, stanovení norem, prověření účinnosti jednotlivých částí testu, stanovení jednotné instrukce a způsobu administrace.
2. Užší pojetí – standardizace jako normalizaci, tedy stanovení norem testu.

Normalizace – možnost srovnání individuálních výsledků s normami získanými vyšetřením velkého reprezentativního vzorku osob. Norma chápána statisticky jako průměrný výkon či typická reakce příslušné populace.

Hrubé skóry se převádějí na vážené skóry, typickým zástupcem jsou percentily, decily...

Reliabilita

Reliabilita – spolehlivost, se kterou test měří, posouzení vhodnosti nástroje, makropohled x mikropohled, gumové měřidlo. Jde o přesnost měření bez ohledu na to, co test měří.

Co splňuje reliabilní test?

Stabilita v čase – „test-retest“ reliabilita, korelační koeficient nesmí klesnout pod 0,8, výsledek testu je určován respondentem, jeho výkonem či vlastnostmi a nepodléhá vlivu náhodných faktorů.

Ekvivalence – metoda paralelních testů, výsledky téhož testu, sejmutých v krátkém časovém odstupu, koeficient ekvivalence nesmí klesnout pod 0,8.

Vnitřní konzistence – „split-half“ metoda, půlení testu, vychází z předpokladu homogenity testu. Delší test (více položek) bude vždy reliabilnější než jeho kratší verze.

Validita

Validita – platnost testu – udává, zda test skutečně měří, to co měřit má, resp. co deklaruje. Jedná se o korelaci mezi testem a vnějším kritériem.

Druhy validity:

empirická (praktická)

paralelní (souběžná)

predikční (prognostická)

pojmová (konstrukční)

inkrementální

Časté situace v ped.-psych. diagnostice

Diagnostika školní zralosti

Poruchy inteligence

Specifické poruchy učení

Kariérové poradenství

Rodinná diagnostika

Diagnostika vztahů v malé sociální skupině (obvykle ve třídě)

Diagnostika školní zralosti

Tři hlediska:

oblast rozumová

oblast citová

oblast sociální

Příčiny nezralosti:

nedostatky ve výchovném prostředí (deprivace x retardace)

nedostatky v somatickém vývoji

nevyrovnaný až neurotický povahový vývoj

raná poškození CNS

podprůměrný intelekt

Intelligence

- Intelligence jako komplexní vlastnost, zahrnuje:
 - schopnost myslet
 - schopnost učit se
 - schopnost zvládat požadavky společnosti (školy)
- Predikční schopnost testů intelligence ve vztahu ke školnímu výkonu je 70 procent.
- V průběhu vývoje se intelektové schopnosti nemusí vyvíjet rovnoměrně, kolem 15 roku vývoj vrozených možností ukončen (dvě složky intelligence krystalická x fluidní).
- Verbální (slovně číselné schop.) x neverbální (pohybově prostorové)
- **Levá hemisféra** – centrum zpracování slovních a číselných symbolů, logického, abstraktního myšlení a řešení problémů.
- **Pravá hemisféra** – významná pro zpracování neverbálních podnětů, zaměření pozornosti.

Struktura inteligence

Dílčí komponenty inteligence ovlivňující školní výkon:

- Úroveň zrakové a sluchové percepce
- Paměť
- Verbální inteligence (slovní porozumění, slovní plynulost, schopnost jazykového cítění)
- Matematická inteligence (porozumění podstatě čísla, paměť pro čísla, počtářské dovednosti, matematické uvažování)
- Obecné myšlení
- Plošně prostorové schopnosti
- Intrapersonální inteligence
- Interpersonální inteligence (sociální)

Podprůměrně intelektově nadané děti

Děti s IQ 71 – 85, v populaci asi 13%, schopné zvládnout nároky ZŠ, pokud k tomu mají vhodné podmínky.

Při nástupu do školy (i s odkladem), jejich uvažování je egocentrické, ovlivněné emocemi a nápadnými znaky posuzované situace (prelogické stadium), nedovedou uvažovat o více aspektech problému současně. V pozdějších letech problémy s abstrakcí, zobecněním, zvládají konkrétní situace.

Preferují mechanickou práci a doslovné memorování, jsou více závislé na vedení a podpoře učitele, spíše selhávají při samostatné práci, nejsou flexibilní, stereotypně uplatňují postup, co se již naučily. Mohou se jevit jako líné (rezignace), často používají metodu hádání (pokus – omyl).

Odlišit výchovnou zanedbanost!

Podprůměrně intelektově nadané děti

Je třeba objektivně zjistit, jaké má dítě schopnosti.

Komunikace s rodiči, upravit jejich nereálná očekávání, nepřiměřené nároky,...

Nelze zvýšit nadání, ale lze je naučit lépe využívat svých schopností.

Emoční podpora, zabránit rezignaci, zabránit srovnávání, oceňovat i i drobnější úspěchy, kladně motivovat.

Činnost, jež dítěti jde, v níž je dobré.

Vhodná třída, v níž se může učitel dítěti věnovat, individuální vzdělávací plán.

Poruchy inteligence

Mentální retardace dle MKN-10

F 70 – lehká mentální ret. IQ 50-69 úroveň 12 let

F 71 – středně těžká mentální ret. IQ 35-49 úroveň 6 let

F 72 – těžká mentální ret. IQ (20-34) 2-3 roky

F 73 – hluboká mentální ret. IQ pod 20

Komplexní inteligenční test (např. Wechsler) + posouzení adaptivního chování!

Herní diagnostika

Odlišit: deprivace, SPÚ, autismus

Nadprůměrně intelektově nadané děti

IQ 130 a vyšší (2% školní populace), od malička jsou zvědavé, velmi se vyptávají, přesahují rámec běžných dětských zájmů, v uvažování jsou samostatné, flexibilní, dovedou dobře zobecňovat i aplikovat pravidla na různé situace.

Diskrepance mezi intelektovým a sociálním vývojem, mezi inteligencí a sociální zralostí.

Výrazná osobnost s vlastním názorem, nezávislé na ostatních, sebejisté, uzavřenější, hůře přizpůsobivé až individualistické, problémy v oblasti sociální integrace, se začleněním do skupiny, nebývají obvykle příliš oblíbené mezi vrstevníky.

V běžné třídě mohou působit problematicky svým dotazováním, prezentováním svých znalostí, hájením svého názoru, ochotou polemizovat. Běžné tempo, opakované vysvětlování je nudí, přestávají dávat pozor, ztrácejí zájem. V průběhu ZŠ se obvykle nepotřebovali připravovat, takže si neosvojí potřebné studijní návyky, které jim později chybí.

Specifické poruchy učení

Děti neprospívají jen v nějakých oblastech.

Selhávají v jednoduchých úkolech, ač zvládnou úlohy složitější.

Jde o vývojovou poruchu.

V období adolescence dochází obvykle ke zlepšení, ke srovnání, je třeba problémy upravovat a kompenzovat již v průběhu ZŠ.

Terapie – nácvik dovedností a jejich kompenzace jinými schopnostmi či speciálními

Specifické poruchy učení

Dyslexie = specifická porucha čtení

Dysgrafie = specifická porucha psaní

Dysortografie = specifická porucha pravopisu

Dyskalkulie = specifická porucha počítání

Specifické poruchy učení

Diferenciální diagnostika musí vyloučit tato postižení:

postižení zraku, sluchu, motoriky

mentální retardace

nepříznivé vlivy prostředí

ani jiné psychické poruchy (emoční, sociální...)

rozhovor s rodiči

rozhovor s dítětem

komplexní test inteligence

speciální zkoušky jednotlivých výukových schopností

Kariérové poradenství

předběžný profesní zájem

znalosti a informace o různých povoláních

školní prospěch

přání a očekávání rodičů

doporučení školy

vyšetření inteligence – může být orientační, skupinové, obvykle psané testy

obrázkové testy zájmů o povolání

testy zájmů

testy emoční stability/ lability, schopnost pracovat ve stresu

škály sebehodnocení a motivace

Rodinná diagnostika

rozhovor

kresba

sourozenecké pořadí

pozorování rodinné interakce

Rodinné konstalace

Ostrov rodiny – Z. Rieger

Scénotest

Metoda tří přání